

Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi

Çağla Gül YESEVİ*

21 Kasım 2013'te, Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç, Avrupa Birliği ile serbest ticaret antlaşması imzalamaktan vazgeçti. Bunun nedeni AB'nin Yuliya Timoşenko'nun serbest bırakılmasını talep etmesi ve Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu parasal yardım ve krediler konusunda isteksiz davranmasıydı. 15 Aralık 2013'te, Ukrayna-Rusya arasında gümrük birliği konusunda anlaşma sürecine girilmesi üzerine Rusya, 15 milyar dolarlık ekonomik yardım ve doğalgaz indirimini kapsayan bir paketi gündeme getirdi. Rusya'nın ekonomik yardımı, Ukrayna devlet tahvillerinin alımına yönelikti. Kiev'de toplanan halk, Avrupa ile yakınlaşmayı talep ederken; ülkenin doğusunda ve Kırım'da farklı gelişmeler yaşanmıştır. Ayaklanmalar sonucunda Yanukoviç ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, Kırım parlamentosu önce bağımsızlık ve sonra da Rusya'ya bağlanma kararı almıştır; Luhansk ve Donetsk bölgelerinde Rusya yanlısı çatışmalar baş göstermiştir.

Ukrayna'da yaşananlar, geçmişi daha eskilere giden Ukrayna'nın hangi yönü seçeceğiyle ilgili bir tartışmanın yansımalarıdır. Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ni mi yoksa Rusya önderliğinde Avrasya Birliğini mi seçeceği, Ukrayna kimliği üzerindeki tartışmalarla ilintilidir. Ukrayna kimliğine ilişkin iki ana görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre, Ukrayna Orta Avrupalı ya da Doğu Avrupalı bir ülkedir ve geleceği, Avrupa Birliği ve NATO üyeliğinde yatmaktadır. Diğer görüş ise, Ukrayna'nın "küçük Rus", "Eski Sovyet" ve "Doğu Slav" kimliğine sahip olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, Ukrayna'nın, Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü içinde yer alması kimliğinin gereği olarak gözükmektedir.¹

Avrasya Ekonomik Topluluğu ile ilgili antlaşma, 10 Ekim 2000 tarihinde imzalanmış ve 30 Mayıs 2001 tarihinde tüm üyeler tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun üyeleridir. Ermenistan, Moldova ve Ukrayna, örgütün gözlemci üyeleridir. Özbekistan, 2006

---

*Yrd. Doç. Dr. Çağla Gül Yesevi, İstanbul Kültür Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

¹ Mykola Riabchuk, "Ukraine's muddling through: National Identity and postcommunist transition", **Communist and Post-Communist Studies**, no.45, 2012, ss.443-444.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

yılında örgüte katılmış, ancak, 2008 yılında üyeliğini askıya almıştır. Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun ana amacı, üye devletler arasında serbest ticaret bölgesinin oluşturulması, ortak bir gümrük tarifesinin yapılandırılması, tarife dışı düzenlemeler için ortak bir sistemin kurulmasıdır.²

Avrasya Ekonomik Topluluğu içerisinde Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan, öncülükler konumundadırlar. 16 Ağustos 2006 tarihinde bir araya gelen Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan devlet başkanları, gümrük birliğini kurmak için görüşmelere başlamışlardır. Avrasya Ekonomik Birliği'nin diğer üyeleri, ekonomik durumlarını düzelttikten sonra, gümrük birliğine katılabileceklerdir. Gümrük birliği ve ortak ekonomik alan, birliğin bütünleşme sürecinde önemli yapıtaşlarıdır. Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasındaki gümrük birliği, 19 Aralık 2009 tarihinde gerçekleştirilmiş ve ilk fazı 1 Ocak 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu üç ülkenin oluşturdukları bölgede, gümrük vergileri ve her türlü iktisadi kısıtlamanın kaldırılması amaçlanmıştır. Taraflar, korumacı düzenlemeleri kaldırmayı taahhüt etmişlerdir.³ Bu antlaşma ile bu üç ülke arasında serbest ticaret bölgesi kurulması, ortak ithalat tarifeleri ve ortak gümrük dışı tarifelerin oluşturulması, üretim kalitesi, hijyen ve diğer standartlara uyumun sağlanması karara bağlanmıştır. Bu yapılanmada, gümrük birliğinin kurulması ana amaç değildir. 1 Ocak 2012'de oluşum ikinci evresine girmiş ve Ortak Ekonomik Alan oluşturulmuştur. Sürecin son evresi ise 2015 yılında Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulmasıdır. Bu tarihten itibaren, Avrasya Ekonomik Birliği, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun yerini alacaktır.⁴ Gümrük birliğinin kurulmasının ana amacı, Avrasya Ekonomik Topluluğu üyelerinin oluşturduğu pazarın, yabancı devletlerin ticari ilişkileri ve müdahalelerinden korunmasıdır. Topluluk üyeleri, serbest pazar ekonomisini benimsemişler ancak bu ekonomik yapılanmanın olumsuz yönlerini görmüşler ve ekonomilerini koruma ihtiyacı duymuşlardır.

Avrupa Bütünleşmesi ve Avrasya Bütünleşmesi

Avrupa Birliği organlarının ulus üstü güçlerinin bulunduğu bilinmektedir. Milli devlet politikaları yerine ortak politikalar oluşturulduğu ve bunların üst otorite gibi davranabilecek organlar tarafından yönetildiği görülmektedir. Avrasya Ekonomik Topluluğu ise, devlet

²EurAsEC Resmi Sitesi, "EurAsEC Today", 2011, <http://www.evrazes.com/en/about/> (Erişim 25.05 2013).

³Rusya Devlet Başkanlığı Resmi Sitesi, "Glossary:C", 2013, http://eng.news.kremlin.ru/terms/C#term_28. (Erişim 27.05 2013).

⁴ Ramunas Vipisauskas, v.d., **Eurasian Union: A challenge for the European Union and Eastern Partnership Countries**, Vilnius: Eastern Europe Studies Center, s.5.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

merkezli bir örgütlenmedir. Alınan kararlar uzun müzakereler sonucunda, bürokratik bir sürecin ardından, milli meclislerin onayıyla kabul edilmektedir.⁵

Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan, 29 Mayıs 2014 tarihinde, Avrasya Ekonomik Birliği'nin temelini atan antlaşmayı imzalamışlardır. Böylelikle, sermaye ve iş gücünün serbest dolaşımı sağlanmış olacaktır. Avrasya Ekonomik Topluluğu, 2015 yılında, Avrasya Ekonomik Birliği'ne dönüşecektir. Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Gümrük Birliği, farklı pek çok antlaşma ve düzenlemeden oluşmaktadır. Anlaşmaların çeşitliliği, yorumlanmasını ve uygulanmasını güçleştirmektedir.⁶ 2015 yılını müteakiben, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) kapsamında, enerji, kamu üretimi, hizmet satışı, rekabet ve yatırım alanlarında da ortak politikalar oluşturulacaktır. AEB kapsamında, ulus-üstü kurumların yetkilerinin artırılması, gündemdedir Alınan kararların, onay ve iç hukuka uyumlandırma süreçlerinin atlanması tartışılmaktadır.⁷ Beyaz Rusya, Rusya ve Kazakistan, 2025 yılına kadar hayata geçirilecek olan ortak petrol ve gaz pazarı konusunda anlaşmaya varmışlardır.⁸

Putin, Avrasya Birliği için Avrupa Birliğini örnek almaktadır. Bu örgütlemeyi hayata geçirerek, mallar, sermaye ve iş gücünün serbest dolaşımının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu örgütlenme ile ayrıca ortak ekonomi ve mali politikaların oluşturulmasını hedeflemektedir. Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'nin ulus-üstü (supranasyonel) bir örgütlenme olarak inşasını desteklemektedir. Bu bağlamda, üst düzey bir siyasal entegrasyondan yanadır.⁹ Beyaz Rusya, Rusya gibi, Avrasya Birliğini ekonomik ve siyasal bütünleşmenin önemli bir aracı olarak

---

⁵ Assaf Libman, "Commonwealth of Independent States and Eurasian Economic Community". In Giovanni Finizio, Lucio Levi, Nicola Vallinota (Eds.) **Democratization of International Organizations**. Moncalieri, International Democracy Watch, 2011, s.36.

⁶Rilka Dragneva, Kataryna Wolczuk, **Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?** London, Chatham House, 2012.

⁷ Vipisaukas v.d., **A.g.e.**, s.5

⁸ Beyaz Rusya Devlet Başkanlığı Resmi Sitesi, "Meeting of the Supreme Eurasian Economic Council", 29.04.2014, http://president.gov.by/en/news_en/view/meeting-of-the-supreme- Eurasian-economic-council-8625/ (Erişim 20.05.2014).

⁹ Hannes Adomeit, **Putin's Eurasian Union: Russia's Integration Project and Policies on Post-Soviet Space**. Neighbourhood Policy Paper. Kadir Has University CIES.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

görürken¹⁰, Kazakistan örgütlenmenin asıl amacının ekonomik bütünleşme olduğunu vurgulamaktadır.¹¹

Avrupa Birliği (AB) organları ve kurumları, ulus-üstü ögeler taşımakta ve üye ülkeler arasında iyi ilişkiler ve karşılıklı bağımlılık bulunmaktadır. Avrasya Ekonomik Topluluğu üyeleri (AET) iç ve dış politikalarıyla devlet egemenliğini güçlendirme amacındadırlar. AB, liberal demokrasiyi savunurken, AET üyeleri otoriter rejimleri benimsemektedirler. AB, serbest pazar ekonomilerinden, AET ise hükümetler tarafından kontrol edilen pazar ekonomilerinden oluşmaktadır. AB, karşılıklı bağımlı güvenlik ve dış politikalar yapılandırırken AET iç işlerine karışmama prensibini uygulamaktadır.¹²

Avrasya Ekonomik Birliği ve Üye Devletler

Avrasya Ekonomik Birliği, 170 milyonluk bir nüfusa hitap eden bir örgütlenme olacaktır. Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasındaki ticaretin hacmi 64 milyar dolar olarak gerçekleşirken, Avrupa Birliği ve Rusya arasındaki ticaretin 400 milyarı geçtiği belirtilmektedir. Bu durum, AB'nin, Rusya için vazgeçilmez bir ortak olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.¹³

Avrasya Ekonomik Birliği'nin ekonomik yönünün yanında, ortak sınırların korunması konusunda işbirliğini de içerdiği üzerinde durulması gereken diğer konudur. Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, Avrasya Ekonomik Topluluğu üye devletlerinin dış sınırlarının korunması konusundaki antlaşmayı, 21 Şubat 2003 tarihinde imzalamışlardır. Buna göre üye devletler, dini aşırılık, kanundışı göç, terörizm, insan, uyuşturucu ve silah

---

¹⁰ Pavel Felgenhauer, "Russia, Kazakhstan and Belarus Form Eurasian Economic Union" **Eurasia Daily Monitor**, vol.11, no.100, 29.05.2014, http://app.brnto.com/public/?q=preview_message&fn=Link&t=1&ssid=500&id=k708y68uehix5v61xp1111wfbzlt&id2=0340operk83g3al0j1wteyvkzmdas&subscriber_id=bprksjlfmopwfgkanflwybzunjbib&messageversion_id=agghkuxazpkdqxjwlieuvampwaubim&delivery_id=bzrbssrykprkxtfafmixzshgwnobim&tid=3.AfQ.CDFfGw.CwXB.AU7XIQ..Arqe0A.b..l.AxTh.b.U4e9FA.U4e9FA.SK-41A (Erişim 30.05. 2014).

¹¹ Canan Atılgan, Gabriela Bauman, Alexander Brakel, A., Claudia Crawford, Jakov Devcic, Amos Helms, **The Eurasian Union: An Integration Process under the Microscope**, KAS International Reports, 2014.

¹² Laurynas Kasciunas, "The Prospects of the Eurasian Union after the Ukrainian Revolution and Russia's Anexation of Crimea", **Ruskii Vopros**, 2014, <http://www.ruskii.vopros.com/print.php?id=571> (Erişim 01.08. 2014).

¹³ Toğrul İsmayil, "Ruslar, Kırım'da neleri ele geçirdi?" **Ekoavrasya**, cilt.7, sayı.27, 2014, s.50

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

kaçakçılığı konularında işbirliği yapma kararı almışlardır.¹⁴ Böylelikle, üye devletler, dış sınırlar hakkında bilgi paylaşımında bulunmayı taahhüt etmişlerdir.¹⁵

Avrasya Ekonomik Topluluğu, Ortak Ekonomik Alan ve Gümrük Birliği ile ilgili müzakere süreçleri devam etmektedir. Gümrük Birliği çerçevesinde korumacılık sürmektedir, petrol ve doğal gaz vergileri ile ilgili sorunlar devam etmektedir.¹⁶ Çoklu gümrük vergileri ve tarife dışı kısıtlamaların kaldırılması konusunda anlaşma olmaması, Kazakistan'ın ürünlerinin Rusya ve Beyaz Rusya pazarlarına girmesini engellemektedir. Üzerinde durulması gereken konu, inşaat malzemeleri, alkollü içecekler, tütün, ilaç, petrol ve doğal gaz ürünlerindeki sınırlamaların devam ettiği'dir.¹⁷

Carnegie Endowment'a göre, 2011 yılında Gümrük Birliği'ne üye ülkeler arasındaki ticaret, 62.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve 2010 yılına göre, %32 oranında artmıştır.¹⁸ Gümrük Birliği bu üç ülke arasında yürürlüğe girmiş olsa da, Rusya Kazakistan'a ihraç edilen mallara uygulanan ihracat vergilerini kaldırırken, Beyaz Rusya'ya ihraç edilen petrol ve gaz ürünleri üzerindeki ihracat vergilerini kaldırmamıştır. Üçüncü ülkelere, farklı ihracat vergileri uygulaması da devam etmektedir.¹⁹

Gümrük Birliği neticesinde, Kazakistan'a giren ucuz Çin malları engellenmiş bunların yerini Rus ürünleri almıştır. Beyaz Rusya, Rusya'nın DTÖ üyeliğine uyumlu davranmak zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde ithalat vergilerini düşmüştür, ülkeye ucuz ürünler girmesi tüketicilere yaramış ancak ülkenin kamyon, traktör, tarım makinaları, buzdolabı, elektronik eşya, inşaat malzemesi, gübre gibi üretimleri dış rekabet baskısı altına girmiştir²⁰

---

¹⁴ EurAsEC Resmi Sitesi, "On cooperation in protection of external borders on cooperation in protection of external borders of the member states of the Eurasian Economic Community on 21 February 2003", 2009, <http://www.evrazes.com/docs/view/137> (Erişim 24.05.2013).

¹⁵ EurAsEC Resmi Sitesi, "Concept of Establishment of the Common Transport Space of the Eurasian Economic Community", 25.02.2008. <http://www.evrazes.com/docs/view/156> (Erişim 26.05.2013).

¹⁶ Carol Saivetz, "The Ties that bind? Russia's Evolving Relations with its Neighbors", **Communist and Post-Communities Studies** 45, 2012, s.406.

¹⁷ Georgiy Voloshin, Kazakhstan prepares to sign Eurasian Union Treaty Despite Lingering Problems. **Eurasia Daily Monitor**, vol.11, no.87, 09.05.2014, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Bany_of_the_words%5D=eurasian%20economic%20community&tx_ttnews%5Bpointer%5D=2&tx_ttnews%5Btt_news%5D=42345&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=400ab1ebb8667d30739ff3c7518b0a17#.U4Ha_VKKAqQ (Erişim 25.05. 2014).

¹⁸ Casey Michel, "Back in the USSR: The Rise and Demise of the Eurasian Union", **Central Eurasia Standard**, Ekim 2013, s.5

¹⁹ Vipisauskas **a.g.e.**, s.20

²⁰ **A.g.e.**, ss.13-14

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Rusya, Beyaz Rusya için çok önemli bir ticari partnerdir. Beyaz Rusya, yiyecek mamullerinin %90'ını ve teçhizatlarının %70'ini Rusya'ya satmaktadır. Kazakistan, Çin ve Rusya'yı dengeleme politikasının bir sonucu olarak Avrasya Birliği'nin fikir babası olsa da üç ülke arasında birlik fikrine karşı en zayıf motivasyona sahip ülkedir. Uzun vadede, yabancı yatırımlar, birlik üyesi iki ülke lehine azalabilecektir.²¹

Beyaz Rusya, 18 Kasım 2011'de Avrasya Birliği'nin kurulmasına dair antlaşma 3 devlet tarafından imzalandıktan sonra, Rusya'dan 1 milyon dolarlık kredi ve gaz fiyatlarında % 50 indirim hakkını elde etmiştir. Böylelikle, Beyaz Rusya bin metreküp gaza 150 dolar ödemeye başlamıştır.²² 2010-2012 yılları arasında, Gümrük Birliği sayesinde Rusya'nın Kazakistan'a ihracatı %55 oranında, Kazakistan'ın Rusya'ya ihracatı %40 oranında artmıştır. Kazakistan'ın ticari dengesizliği, Beyaz Rusya ile ilişkisinde daha belirgindir. Kazakistan, Beyaz Rusya'ya ihraç ettiği malın 6 kat daha fazla ürünü Beyaz Rusya'dan ithal etmektedir. Kazakistan'ın reel gelirleri, gümrük birliğine girmesi sonucunda her yıl %0.2 oranında düşmüştür. Bunun nedeni, gümrük birliği dışındaki ülkelere uygulanan gümrük tarifeleridir.²³

Ukrayna'nın Ekonomik Durumu

Ukrayna'nın yaşadığı kriz, Avrasya-Avrupa arasındaki çekişmeye sahne olmuştur. Bu çekişme, Ukrayna'nın seçeceği yön ile ilgilidir. Ukrayna, yaşadığı ekonomik buhran karşısında çıkış yolu aramıştır. Dünya Para Fonu 2010 Kasım ayında Ukrayna hükümeti ile yaptığı görüşmelerde, bütçe açığının kapanmasını, ekonomik uygulamaların liberal ekonominin gerektirdiği şekilde düzenlenmesini, iç piyasadaki enerji fiyatlarının arttırılmasını, esnek kur sistemine geçilmesini, emeklilik reformu yapılmasını önermiştir. Ancak bu önerilerden sadece, emeklilik reformu hayata geçirilmiştir.²⁴

2011 yılında %5.2 olarak gerçekleşen ekonomik büyüme, 2012'de %0.2 ve 2013'te %0.4 olarak gerçekleşmiştir. Ukrayna'nın kamu borcu GSMH'nin %40'ıdır. Dış borcu 138.3

---

²¹ Vipisauskas, a.g.e., ss.22-23

²² Laurynas Kasciunas, Dovile Sukyte, "Creation of the Eurasian Union and its implications for the European Neighbourhood Policy", <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2013-29/2013-29%20Kasciunas.pdf>, (Erişim 23.07.2014).

²³ Michel, C., a.g.m., ss.5-7.

²⁴ Aslund, a.g.e., s.7

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

milyar dolardır. Bütçede gelirleri 57.4 milyar dolar ve harcamaları 66.5 milyar dolar olarak gözükmektedir.²⁵

Ukrayna ekonomisinde devlet başat rol oynamayı sürdürmektedir. Ukrayna ekonomisinde, tarım ve yiyecek işleme sanayi önemli rol oynamaktadır. Çalışan nüfusun %21'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Kolektif çiftlikler, Sovyet dönemi kapandıktan sonra da varlığını sürdürmüştür. Ukrayna ekonomisindeki bazı sektörler, komünist dönemdeki gibi işletilmektedir. Maden sektörünün kontrolü devletin elindedir. Bazı sektörler, pazar ekonomisine göre çalışmaktadır. Ukrayna'da rant peşinde koşma yaygın bir durumdur. Bu, hükümet mekanizmalarının etkili çalışmasını engellemektedir. 2000 yılından sonra ekonomide görülen büyüme, yeniden yapılandırılmış bir ekonomik sistemden değil, ağır sanayi üretimine verilen ayrıcalıklı destekten kaynaklanmıştır.²⁶

Zon'un 2000 yılında yayınlanan makalesinde belirttiği gibi, bağımsızlığın ardından Ukrayna'da himayeci bir tutum izlenmiş; eski üst düzey bürokratlar ve yeni girişimci sınıf desteklenmiştir. Patrimonyalizm ve klientalizm, Sovyet sisteminden miras kalan seçkinler arası ilişki olarak devam etmiştir. Ukrayna'da iktidarı destekleyen kesimler, ekonomik olarak bunun karşılığını almışlar, mal varlıklarını arttırmışlar ve yatırımlarında özel olarak desteklenmişlerdir. Vatandaşlık temelinde hakların elde edilmesi yerine, iktidara yakın olunarak haklar elde edilmiş ve zenginleşme yoluna gidilmiştir. Ukrayna'da ciddi bir yozlaşma, kayırmacılık ve rant peşinde koşma görülmüş; nakit toplamak amacıyla şirketlerin bazı işkollarını satın alması yaygınlaşmıştır. Yanukoviç'in devlet başkanlığı döneminde kabine önemli iş adamları ve büyük oligarkların yakın arkadaşlarından oluşmuştur. Rantçılığı destekleyen kararlar verilmiş, büyük ihaleler, başbakan yardımcılara ve Yanukoviç'in seçim kampanyasına yardımcı olan işadamlarına verilmiştir. Ukrayna yağmalanan, kayırmacılıkla bölünmüş sömürülen bir devlete dönüşmüştür.²⁷

Ukrayna sanayisi, ülkenin doğusunda, Rusların çoğunlukta bulunduğu bölgede yer almaktadır; bu bölgeye "Donetsk klanı" adı verilmektedir. Bu bölgedeki önemli sanayi dalları; kömür madenciliği, metal ve çelik üretimi, makine yapım endüstrisi ve kimya endüstrisidir. Tüm bu sektörler, devlet tarafından desteklenmektedir. Ülkenin doğusu, tüm

²⁵ The World Factbook. "Ukraine", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (Erişim 04.08.2014).

²⁶ Hans van Zon, "Alternative scenarios for Ukraine", *Futures*, no.34, 2002, ss.406-407.

²⁷ Serhiy Kudelia, "The Sources of continuity and change of Ukraine's incomplete state", *Communist and Post-communist studies*, no.45, 2012.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Ukrayna üretiminin beşte birini ve ülke ihracatının üçte birini gerçekleştirmektedir. Bu bölge, Rus yatırımcıların ilgi odağı olmuştur. Örneğin Ukrayna alüminyum endüstrisinin %83'ünü Ruslar kontrol etmektedirler. Yanukoviç, seçimlerde ülkenin doğusundan destek almıştır. Bu bölgelerde etnik Ruslar yaşamakta ve Rusça konuşulmaktadır. Ayrılıkçı ayaklanmalar, Donetsk ve Luhansk bölgelerinde çıkmıştır.²⁸Rusya, Ukrayna Krizi öncesinde de Ukrayna'nın federasyona dönüşmesi desteklemekteydi. Ukrayna'nın sanayileşmiş doğu bölgelerinin ekonomik gücü ve ayrılma sinyalleri vererek çatışmalara sahne olması, Ukrayna ekonomisi için olumsuz gelişmelerin devam edeceğini göstermektedir. Rusya, ayrılıkçıları desteklemekte ve sınırda tatbikatlar yapmaktadır. Ukrayna-Rusya arasında gerçekleşecek bir çatışmada Ukrayna'nın garantörü olan ABD ve İngiltere'den destek gelmeyeceği, anlaşılmaktadır.²⁹

Ukrayna, yaşanan kriz esnasında acil olarak 35 milyar dolarlık yardıma ihtiyaç duyduğunu duyurmuştur. Bütçe açığının, 2013 yılı için GSMH'nin %5'i olduğu tahmin edilmektedir. Kamu borcu 69 milyar dolardır, bu miktar GSMH'nin %38'ine tekabül etmektedir.³⁰ AB'nin önerdiği miktar ise 610 milyon dolar olmuş ve bu paranın Ukrayna ekonomisindeki düzenlemelerin ardından verileceği iletilmiştir. Rusya, devlet tahvilleri karşılığında 15 milyar dolar ve gaz fiyatlarında üçte bir oranında bir indirim önerisinde bulunmuş ve karşılığında yapısal düzenlemelerin yapılması talebinde de bulunmamıştır. Ukrayna'nın sadece 2014 yılı için 12-13 milyar dolara ihtiyacı olduğu varsayılmaktadır.³¹ Ukrayna Maliye Bakanı, önümüzdeki 2 yıl için 35 milyar dolara ihtiyaçları olduğunu açıklamıştır.³²

Ukrayna'da hükümet değişiminin ardından, ABD, 1 milyar dolar kredi, Dünya Bankası ise altyapı ve sosyal güvenlik projeleri için 3 milyar dolar vermeyi kabul etmiştir.³³ Kırım kaybedildikten sonra, AB, iki yıl içinde Ukrayna'ya 15.5 milyar dolar yani 11.175 milyar euroya yakın bir yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir. Bu miktar kredi ve yatırımlarla

²⁸ Flippas Proedrou, "Ukraine's Foreign Policy: Accounting for Ukraine's indeterminate stance between Russia and the West", **Southeast European and Black Sea Studies**, vol.10, no.4, 2010, ss.450-451

²⁹Sabir Askeroğlu, "Ukrayna Krizi'nde Son Durum ve Rusya'nın Müdahale Olasılığı", 01.05.2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2014/05/01/7570/ukrayna-krizinde-son-durum-ve-rusyanin-mudahale-olasiligi> (Erişim 05.08.2014)

³⁰ Anders Aslund, "Ukraine's Choice: European Association Agreement or Eurasian Union", **Petersen Institute for International Economics Policy Brief**, Eylül 2013, s.7

³¹ Hall Gardner, "NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The Reset that was never Reset", **Nato Watch Briefing Paper**, no.49, 3 Nisan 2014.

³² Ben Smith, Daniel Harari, **Ukraine, Crimes and Russia Research Paper**, London: House of Commons Library, 17 Mart 2014, s.17

³³Gardner., a.g.m.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

gerçekleştirilecektir. Bunun 1.6 milyar euroluk kısmı, hükümet harcamalarına ayrılmıştır. 1.5 milyar euroluk kısmı ise 2014-2020 yılları arasında verilecektir ve reformlara ayrılmıştır. Avrupa Yatırım Bankası, 3 milyar euroluk, Avrupa Kalkınma Bankası is 5 milyar euroluk kredi verecektir.³⁴

Avrupa ile kurulacak olan işbirliğine karşı çıkan Rusya, Ağustos 2013'te ticari blokaj uygulamaya başlamıştır. Bu döneme kadar, Ukrayna'nın çelik, tohum ve kimyasallardan oluşan ihracatının %60'ı Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'a yapılmaktaydı.³⁵

Dünya Para Fonu, 30 Nisan 2014'te, Ukrayna'ya 17 milyar Euro tutarında kredi vermeyi kabul etmiştir. Dünya Para Fonu'nun önerdiği reform planı, harcamaların kesilmesini, maaş ve emeklilik ödemelerindeki artışın durdurulmasını, hükümetin istihdam harcamalarının ve sosyal harcamalarının kesilmesini içermektedir. Dünya Para Fonu'nun özellikle üzerinde durduğu devletin sahip olduğu Naftogaz firmasının bütçe açığının kapatılmasıdır. Ukrayna'nın bütçe açığı GSMH'nin %12'sine tekabül etmektedir. Naftogaz'ın bütçe açığı ise Ukrayna GSMH'nin %7.5'una tekabül etmektedir. Ukrayna gelecekte esnek kur sistemini tatbik edecektir, bu da güçsüz para birimi anlamına gelmektedir.³⁶

Ukrayna ekonomisinde bütçe açığı önemli bir sorundur. Ekonomi büyük oranda çelik üretimine dayanan ağır sanayiye bağlıdır. Makine imalatı, uçak ve gemi inşa sanayi, demir-çelik, metalürji, gıda, Ukrayna ekonomisinin önemli sektörleridir.³⁷ Maden ürünleri, makine ve ekipman ihracatı, toplam ihracatın %50'sine tekabül etmektedir. İhracatın büyük kısmı, işlenmemiş ürünlerden, düşük teknoloji ürünlerinden ve kısmi olarak da ileri teknoloji ürünlerden oluşmaktadır. Endüstri eskimiş durumdadır ve yeni yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ukrayna'nın eski endüstriyel sistemi, verimsizdir, enerjinin boşa harcanmasına neden olmaktadır. Bunun yanında, iş gücü bir sorundur. Ukrayna nüfusu yaşlanmış ve nüfus 1993 yılında, 51.9 milyondan 2013'te 45.5 milyona düşmüştür. Ukrayna'da zayıf özel sektör, düşük rekabet, yüksek oranda yozlaşma görülmektedir. Ukrayna, 2012 yılında ihracatının %35'ini BDT ülkelerine, %25'ini ise AB ülkelerine

³⁴ Steven Woehrel, **Ukraine: Current Issues and U.S. Policy**, Washington: Congressional Research Service, 20.05.2014, s.7.

³⁵ Gardner, **ag.m.**

³⁶ Woehrel, **a.g.e.**, s.5.

³⁷ Bora Esen, **Ukrayna: Ülke Raporu**, Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Nisan 2011, s.4

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

yapmıştır.³⁸ Ukrayna'nın ihracat gelirlerinin %25'i Rusya'dan gelmektedir. Yabancı dış yatırımların %80'ini AB ülkeleri, %7'si Rusya gerçekleştirmektedir. Yurtdışında 1.2 milyon Ukraynalı işçi bulunmaktadır. Bunun %43'ü Rusya'da, %40 ise Polonya, Çek Cumhuriyeti ve İtalya'da çalışmaktadır.³⁹

Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Birliği Arasında Kalan Ukrayna

Putin, 19 Eylül 2013 tarihinde yaptığı konuşmada, Avrasya bütünleşmesinin eski Sovyet cumhuriyetlerinin, Asya ya da Avrupa'nın çevre ülkeleri olmak yerine küresel gelişimin bağımsız merkezleri olmalarını sağlayacak önemli bir imkân olduğunu vurgulamıştır. Avrasya Birliği ile ilgili antlaşmanın imzalanmasının ardından bu oluşumun üye devletlerin bağımsızlığını zedelemeyeceğini belirtmiştir.⁴⁰

2001 nüfus sayımına göre, Ukrayna'da yaşayan etnik Ruslar, nüfusun % 17.3'ünü oluşturmaktadırlar. Kırım'da bu oran %58.3'tür.⁴¹ 2008 Nisan ayında Bükreş'te gerçekleştirilen NATO zirvesinde yaptığı konuşma ile Putin, Ukrayna topraklarının bölünmez bütünlüğünü tehdit etmiş, Ukrayna'nın suni bir devlet olduğunu belirtmiştir. Kırım halkının %90'ının ve 45 milyon Ukrayna vatandaşının 17 milyonunun Rus olduğunu belirtmiştir. Putin, Ukrayna'nın doğu ve güneydeki topraklarına, Rusya aleyhine sahip olduğunu belirtmiştir.⁴² Rusya, Ukrayna'yı bir devlet olarak nitelendirmemektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin, 4 Nisan 2008 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Ukrayna topraklarının büyük çoğunluğunun, 1950'lerde Rusya tarafından hediye edildiğini duyurmuştur. Putin, ayrıca, batı Ukrayna'nın, Doğu Avrupa'ya ve Doğu Avrupa'nın da Rusya'ya ait olduğunu vurgulamıştır.⁴³

Breznevski, Rusya'nın Ukrayna olmadan, imparatorluk statüsüne dönmeye çalışabileceğini ve ağırlıklı olarak Asya imparatorluğu olacağını belirtmiştir. Ukrayna, Rusya'nın Karadeniz'e açılabilmesine yardımcı olacak, iki önemli limana ev sahipliği yapmaktadır. Bu limanlar, Odessa ve Sivastopol'dur. ⁴⁴ Ukrayna, Rusya'nın ekonomisinin

³⁸ Ben Smith, Daniel Harari, **a.g.e.**, s.14.

³⁹ Oktay Bingöl, "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri", **Karadeniz Araştırmaları**, sayı.41,2014, s.24.

⁴⁰ Atılğan v.d. **a.g.e.**, s.13

⁴¹ Woehrel, **a.g.e.**, s.8.

⁴² Gardner, **a.g.m.**

⁴³ Iana Dreyer, Nicu Popescu, "The Eurasian Customs Union: The economics and the politics", **European Union Institute for Security Studies Brief Issue**, Mart 2014, ss.2-3

⁴⁴ Bingöl, **a.g.m.**, s.23

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

bağımlı olduğu enerji transferi açısından önemli bir partnerdir. Ukrayna, Rusya'nı güvenliği açısından da önemlidir. Bu nedenle, Rusya, Ukrayna'nın NATO üyeliğine şiddetle karşı çıkmıştır.

Rusya, kriz öncesinde, Ukrayna'nın, Avrasya Ekonomik Birliği'nin parçası olması için baskı yapmıştır. Ukrayna Devlet Başkanı Victor Yanukoviç, Ukrayna anayasasının, ulus-üstü (supranasyonel) bir örgütlenmeye katılmalarını yasakladığını belirtmiştir.⁴⁵ Ukrayna Devlet Başkanı Mykola Azarov ise, AB ve Avrasya Ekonomik Topluluğu ile işbirliğini sürdüreceklerini açıklamıştır.⁴⁶

Ukrayna Krizi ve ardından gelişen olaylar, Rusya ve Avrupa Birliği arasındaki güç mücadelesi olarak tanımlanabilir. Bu krizin bir tarafında Rusya öncülüğünde yapılanan ve Ukrayna'nın üyeliğini talep eden Avrasya Ekonomik Topluluğu bulunmaktadır. Diğer tarafı ise Ukrayna'ya üyelik değil ancak genişletilmiş ortaklık anlaşması öneren Avrupa Birliği'dir. Ukrayna, bu iki örgütten birini seçmek durumunda bırakılmıştır. Yapılacak olan bu seçim, Ukrayna'nın Avrupalılaşmayı mı yoksa Avrasyalılaşmayı mı seçeceğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Ukrayna Devlet başkanı Yanukoviç, AB ile ortaklık anlaşmasının imzalanacağı Vilnius zirvesine az bir süre kala, antlaşmadan vazgeçmiştir.

Serbest Ticaret Bölgeleri, daha büyük ticaret pazarları yarattıkları için ticaret miktarını arttırmaları. Ancak, bu bölgelerin diğer bir özelliği de, aynı bölge içerisinde ticaret özendirildiğinden, daha verimsiz ve daha pahalı üreticilerle iş yapma zorunluluğuna neden olmalarıdır. Serbest Ticaret Bölgeleri, ekonomileri birbirini tamamlayan ve gelişmiş ekonomileri sahip ülkeler arasında yapılırsa, daha başarılı sonuçlar doğuracaktır. Gelişmekte olan ülke ekonomileri, bu ticaret bölgelerinde, ülkelerine yapılan yatırımları arttırabilirler, üretim kalitelerini iyileştirebilirler ve daha zengin pazarlara açılabilirler. Fakir ekonomiler arasında gerçekleştirilen serbest ticaret bölgeleri ise servetler arasındaki farklılıkları kötüleştirip, ülkeler arasındaki siyasal sorunların büyümesine neden olabilirler.⁴⁷ Gümrük

---

⁴⁵ Kyiv Post, "Yanukovych : Ukraine's constitution does not allow entry into Customs Union", 21.03.2012, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/yanukovych-ukraines-constitution-does-not-allow-en-124683.html> (Erişim25.05.2014).

⁴⁶Kyiv Post, "Azarov: Ukraine could cooperate with Customs Union and EU", 17.12.2012, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/azarov-ukraine-could-cooperate-with-customs-union-and-eu-317740.html> (Erişim 25.05.2014).

⁴⁷ Dreyer, Popescu, **a.g.m.**, ss.2-3.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Birliğini gerçekleştiren Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'ın ekonomilerinin birbirini tamamlayan değil, rekabet eden ekonomiler oldukları ileri sürülmektedir.⁴⁸

Putin, Avrasya Birliğini, AB örneğine benzeteceğini ve ulus-üstü özelliklerini yoğunlaştıracağını belirtse de otoriter rejimler, pazar ekonomisine tam geçilememiş olması, bölgesel bütünleşmenin gelişmesine engel olmaktadır. Avrasya bölgeselleşmesi, genel olarak ulus-üstü yapılanmalardan kaçınıldığı bir örgütlenme türüdür. Bağımsız Devletler Topluluğu bütünleşmenin başarısız bir örneği olarak görülmektedir. Ancak eski sistemin getirdiği alışkanlıklar, ortak geçmiş, ortak fiziksel altyapı, bütünleşmeye katkıda bulunacaktır.⁴⁹

Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun, Ukrayna'nın ekonomik büyümesine hızlandıracağını savunan görüşler bulunmaktadır. Buna göre, Ukrayna'nın bu örgüte katılmasıyla 2011 yılında 165 milyar dolar olan gayri safi milli hasılasının, 2030 yılında 219 milyar dolara çıkacağını öne süren görüşler bulunmaktadır. Bu örgütlenmenin parçası olması Ukrayna'nın tarımsal ürünlerini satabilmesini mümkün kılacaktır. Rusya, Ukrayna'ya indirimli doğal gaz fiyatları uygulayacaktır. Diğer taraftan, AB'nin önerdiği ortaklık antlaşması Ukrayna'nın tarım ürünlerindeki kotaları düşürmeyecektir.⁵⁰

Movchan ve Gucci, 2011 yılına ait çalışmalarında, uzun dönemde Ukrayna ve AB arasında gerçekleştirilmesi tasarlanan Derin ve Genişletilmiş Serbest Ticaret Bölgesi Antlaşması'nın (DGSTB) Ukrayna'nın Gayri Safi Milli Hasılasını (GSMH) %11.8 oranında yükselteceğini öne sürmüşlerdir. Aynı çalışmada, Ukrayna'nın Avrasya Gümrük Birliği'ne katılmasının GSMH'nı %3.7 oranında düşüreceği öne sürülmüştür. Shepotylo, 2013 yılında yaptığı çalışmada, Ukrayna'nın Gümrük Birliği'ne geçmesi sonucunda, ihracat gelirinin %17.9 oranında artmasını öngörürken, AB ile antlaşmanın ise bu gelirleri %46.3 oranında artıracığını belirtmiştir. Dabrowski ve Taran'ın 2012 yılında yazdıkları çalışmalarına göre, DGSTB'nin, Ukrayna'ya doğrudan yatırımları arttıracığını belirtmişlerdir. Doğrudan yatırımların artması, ekonominin modernleşmesine, girişimlerin yeniden yapılandırılmasına ve yeni iş alanlarının yaratılmasına katkıda bulunacaktır. Avrasya Kalkınma Bankası

---

⁴⁸ Atılğan v.d., **a.g.e.**, s.13.

⁴⁹ Anastassia Obydenkova, "Comparative regionalism: Eurasian cooperation and European integration. The case for neofunctionalism", **Journal of Eurasian Studies**, no.2, 2011.

⁵⁰ Rilka Dragneva, Kataryna Wolczuk, "The Eurasian Customs Union and Ukraine" **Global Policy Journal**. 3 Şubat 2014, <http://www.globalpolicyjournal.com/blog/03/02/2014/eurasian-customs-union-and-ukraine> (Erişim 20.05 2014).

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

tarafından gerçekleştirilen çalışma ise, AB Serbest Ticaret Bölgesi Antlaşması neticesinde, Ukrayna'nın GSMH'nin %1.5 oranında azalacağını, öne sürmüştür.⁵¹

Ukrayna'nın Avrupa ortaklığı, Avrasya Ekonomik Birliği'nden daha büyük bir pazara girmesi anlamına gelmektedir. Avrupa ile yasalarını ve standartlarını uyumlandırması, Ukrayna'nın mali yükünü artıracaktır. Ancak, bu sayede Ukrayna'ya yapılacak dış yatırımlar da artacaktır. Avrasya Birliği neticesinde elde edeceği gaz fiyatlarındaki indirim ikili antlaşmalara bağlıdır. Ukrayna, ihracat vergilerinin kaldırılması ile yılda 3-3,5 milyar dolar kazanacaktır.⁵²

Ukrayna krizi öncesi, AB'nin önerdiği DGSTB, Ukraynalılara, AB'den gelen pek çok tüketim mamulüyle tanıştıracak, yeni iş olanakları sunacaktı. Ayrıca, dünyanın en büyük pazarında gümrüksüz giriş imkânı elde edilecekti. AB ülkelerinin alım gücü, AEB üyelerinin alım gücünden neredeyse altı kat fazladır. Milli yasaların AB ile uyumlandırılması, yabancı yatırımcıları cezbedecek bir gelişme olarak nitelendirilmekteydi. Ancak, Ukrayna ekonomisinin ve pek çok sektörün AB karşısındaki geri kalmışlığı ve yıkılması gereken korumacılık duvarları, Ukrayna için ciddi sorunları beraberinde getirecekti. Bu antlaşma kapsamında gümrük vergilerinin %95 oranında düşürülmesi gerekiyordu, Ukrayna'nın iç piyasasında faaliyet gösteren şirketlerin bundan olumsuz etkilenmesi muhtemeldi.⁵³

Ukrayna'nın kriz öncesinde AB ile imzalayacağı ortaklık antlaşması, Rusya'yı korkutmuştur. Bunun bir nedeni Ukrayna'nın eksen kayması, diğer nedeni de ekonomik çıkarlarının zedelenecek olmasıdır. AB ortaklığı ile pek çok Avrupa ürünün ve yatırımcısının Ukrayna'ya girmesi, bu ürünlerin Rus iç pazarına da girmesi ve yerli üretime zarar vermesi muhtemel bir gelişmeydi. Avrupalı yatırımcıların özellikle ülkenin doğusundaki iş sahalarına girmesi, Rus yatırımcıların çıkarlarını zedeleyebilirdi.⁵⁴

Ukrayna'nın Avrasya Birliği'ne üye olması durumunda, Ukrayna'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliği önemli bir faktör olarak karşımıza çıkacaktı. Bilindiği gibi, Rusya DTÖ üyesi iken, Kazakistan ve Beyaz Rusya bu örgüte üye değillerdir. Ukrayna'nın gümrük

---

⁵¹ Aslund, **a.g.e.**, s.5.

⁵² Vipisauskas, a.g.e., ss.32-33

⁵³ Laurynas Kasciunas, Dovile Sukyte, "Creation of the Eurasian Union and its implications for the European Neighbourhood Policy", <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2013-29/2013-29%20Kasciunas.pdf>, (Erişim 23.07.2014) ss.73-74

⁵⁴ Gardner, **a.g.m.**

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

tarifelerinin, DTÖ'ye göre düzenleme zorunluluğu bulunmaktadır. Ukrayna, bunun için diğer üyelerin DTÖ üyeliğini talep edecektir.⁵⁵

Enerji Konusunun Önemi

Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, Ukrayna ve Rusya arasındaki sorunlar, Kırım'ın statüsü, Karadeniz'deki Rus donanmasının durumu, Bağımsız Devletler Topluluğu, eski bir Sovyet cumhuriyeti olarak Ukrayna'nın borçları meselesi, Ukrayna'nın nükleer silahları, Rus azınlıklar sorunu ve günümüzde de iki ülke ilişkilerini etkileyen Ukrayna'nın Gazprom'a olan borçları olarak sıralanabilir.⁵⁶

Enerji konusu, Ukrayna-AB ilişkileri açısından da önem arz etmektedir. 2005 yılında, enerji işbirliği alanında antlaşma imzalanmış; 2006 yılında Ukrayna, Enerji Topluluğu Antlaşması'nda gözlemci statüsü elde etmiş ve 2007 yılında tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur. 2007 yılında AB Komisyonu, Ukrayna enerji sektörünün reformasyonu için 87 milyon Euro ayırmıştır.⁵⁷

Ukrayna, Rusya'nın enerji arzının kesintisiz sağlanması için son derece önemli bir transit ülkedir. Ancak 2005-2006 yılları arasında ve 2009 yılında yaşanan iki kriz, Ukrayna'nın güvenilir bir transit ülke olup olmadığının tartışılmasına neden olmuştur. 2005-2006 krizinde, Ukrayna, Avrupa'ya gönderilecek gazı kendi iç tüketiminde kullanmış ve Rusya'ya olan gaz borçlarını ödemiş değildir. 2009 yılında meydana gelen Rusya-Ukrayna krizi ise gaz fiyatları ve gaz borçlarındaki sorundan kaynaklanmış ve Rusya 13 gün süreyle Ukrayna'ya ve Avrupa'ya gönderdiği gazı kesmiştir. Bu durum, AB ve Rusya'nın enerji güvenliği kavramını yeniden değerlendirmelerine neden olmuştur. AB, yeni arz kaynakları aramaya yoğunlaşırken; Rusya Kuzey Akım ve Güney Akım gibi Ukrayna'yı bypass edecek yeni boru hattı projelerine yönelmiştir.

Ukrayna enerji ihtiyacını, uranyum ve kömürden karşılamaktadır. Ülkenin en önemli madeni, kömür madenleridir. Ukrayna enerji üretiminin %12'si kömürden elde edilmektedir. Kömür üretimi, yetersiz teknolojik ekipmanlar nedeniyle düşmektedir. Ukrayna, dünyanın 5.

---

⁵⁵ Laurynas Kasciunas, Dovile Sukyte, **a.g.m.**, s.74.

⁵⁶ Laura Blaj, "Ukraine's independence and its Geostrategic Impact in Eastern Europe, **Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe**, vol.21, no:2-3, 2013, s.171.

⁵⁷ Antoaneta Dimitrova, Rilka Dragneva, "Constraining external governance: interdependence with Russia and the CIS as limits to the EU's rule transfer in the Ukraine", **Journal of European Public Policy**, vol.16, no.6, 2009, s.865.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

büyük demir cevheri üreticisidir ve dünyanın 2. büyük magnezyum rezervlerine sahiptir.⁵⁸ Ukrayna, nükleer enerjiye bağımlıdır. Elektrik üretiminin yarıya yakını nükleer enerjiden, %46'sı fosil yakıtlardan, %6'sı su gücünden elde edilmektedir. Ülkenin birincil enerji tüketiminin %40'ı doğal gazdan, %28'i kömürden, %18'i nükleerden karşılanmaktadır. Kaya gazı rezervleri bulunmuş ve bunların çıkarılması için Shell ile antlaşma imzalanmıştır.⁵⁹

Ukrayna'nın elektrik şebekesi, BDT ülkelerine bağlı bir yapıya sahiptir. Ukrayna enerji şirketlerini, kısmi olarak Rus işadamlarının elindedir. Buna örnek olarak, Neftogaz ve RosUkrEnergo verilebilir.⁶⁰

2011 yılı verilerine göre Ukrayna doğal gaz ve petrolünün % 90'ını ithal etmektedir. Ham petrol ithalatının %87'si, doğal gaz ithalatının %55'i Rusya'dan yapılmaktadır.⁶¹ Ukrayna, 2012 yılında, 1.8 trilyon kübik feet doğal gaz tüketmiştir. 2012 yılında, Ukrayna'nın doğalgaz tüketiminin, %63'ü Rus gazı ile karşılanmıştır. Ukrayna'nın doğal gaz üretimi, ihtiyacının %37'sini karşılamaktadır; Günter Oettinger'in belirttiği gibi, Avrupa'ya gönderilen Rus gazının %60'ı Ukrayna üzerinden nakledilmiştir. Bu oran, 2013'te %52'e gerilemiştir. Oettinger, Mart 2014'te, AB'nin doğalgaz tüketiminin %14'ünün Ukrayna üzerinden gelen Rus gazı olduğunu belirtmiştir.⁶² ABD Energy Information Administration'ın tahminlerine göre, bu oran %16'dır.⁶³

Ukrayna Krizi öncesinde, Rusya Ukrayna'ya 15 milyar dolar yardım önermiş ve gaz fiyatının 405 dolardan 268.5 dolara indirileceği duyurulmuştur.⁶⁴ 31 Mart 2014'te, Rusya, Ukrayna'ya uyguladığı indirimli fiyatların sona erdiğini duyurmuş ve AB ülkelerine uygulanan fiyatın (387 dolar)⁶⁵ üstünde 485 dolar fiyat uygulanacağını duyurmuştur. Ayrıca, Rusya, Ukrayna'nın gaz borçlarını ödemesini talep etmektedir. Ukrayna, ters akım sayesinde Polonya'dan gaz almaya başlamış, Macaristan ve Romanya ile görüşmelere başlamıştır.

---

⁵⁸Esen, **a.g.e.**, s.4

⁵⁹ EIA, "Ukraine", Mart 2014, <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=UP> (Erişim 04.08.2014)

⁶⁰ Dmitrova, Dragneva, **a.g.m.**, s.866

⁶¹ Esen, **a.g.e.**, s.5.

⁶² Woehrel, **a.g.m.**, s.10.

⁶³ EIA, "Today in Energy: 16 % of natural gas consumed in Europe flows through Ukraine", 12 March 2014, <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=15411> (Erişim 04.08.2014)

⁶⁴ Pirani v.d, **a.g.e.**, s.4.

⁶⁵ Simon Pirani v.d., **What the Ukraine crisis means for gas markets**, Oxford: The Oxford Institute for Energy Studies, Mart 2014, s.11.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Slovakya ile yapılacak ters akım antlaşmanın, Ukrayna'yı rahatlatması beklenmektedir. Ancak, Slovakya, Gazprom'un baskılarından çekinmektedir.⁶⁶

2013 yılında, 3 trilyon kübik feet doğal gaz Ukrayna'dan Avusturya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Moldova, Polonya, Romanya, Slovakya ve Türkiye'ye ulaştırılmıştır.⁶⁷ 15.58 milyon ton Rus ham petrolü, 2013 yılında, Druzhba boru hattıyla gönderilmiştir. Ancak bu miktar Rusya'nın toplam ham petrol ihracatının %8'ine tekabül etmektedir.⁶⁸ Druzhba boru hattının güney ayağı günlük 400 bin varil ham petrolü, Slovakya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Bosna'ya iletmektedir. Ayrıca tren yoluyla da Ukrayna limanlarına ham petrol sevkiyatı yapılmaktadır.⁶⁹

Rus gazını Ukrayna üzerinden Avrupa'ya taşıyan iki önemli boru hattı bulunmaktadır. Bunlar, Bratstvo (Kardeşlik) ve Soyuz'dur (Birlik). Bratstvo Boru Hattı, Ukrayna'dan Slovakya'ya gaz ulaştırmakta ve iki ayrı hatta ayrılmaktadır. Avrupa'ya gaz ulaştıran en büyük boru hattıdır. Soyuz Boru hattı, Orta Asya'dan gelen doğalgazı Orta ve Kuzey Avrupa'ya iletmektedir. Üçüncü hat ise Türkiye ve Balkan ülkelerine Ukrayna üzerinden Rus gazını iletmektedir.⁷⁰

2013 yılında, 2.1 milyar metreküp gaz Polonya ve Macaristan'dan ters gaz akımı yapılması sayesinde Ukrayna'ya ulaştırılmıştır. Ancak gönderilen bu gazın da sahibinin Rusya olduğu unutulmamalıdır. Uluslararası Enerji Ajansına göre, Rusya'nın ihraç ettiği 160 milyar metreküp doğal gazın yarısı, Avrupa'ya Ukrayna üzerinden nakledilmektedir. Rusya'nın alternatif boru hattı, Kuzey Akım, 55 milyar metreküp kapasiteye sahiptir. Bu hat, Baltık Denizi yoluyla Rusya'dan Almanya'ya doğal gazı ulaştırmaktadır. Diğer alternatif ise, 33 milyar metreküp doğalgaz kapasitesine sahip olan Rusya-Beyaz Rusya-Polonya-Almanya güzergahını izleyen Yamal boru hattıdır. Mavi Akım'ın kapasitesi 16 milyar metreküptür.⁷¹

AB'nin gaz ihtiyacının %30-40'ını ve petrol ihtiyacının %35'ini Rusya, sağlamaktadır. AB'nin ithal ettiği kömürün dörtte biri de Rusya'dan gelmektedir. Petrol ve

---

⁶⁶ Woehrel, **a.g.m.**, s.10.

⁶⁷ EIA, "Ukraine

⁶⁸ Pirani v.d., **a.g.e.**, s.13.

⁶⁹ EIA, "Ukraine"

⁷⁰ **A.g.e.**

⁷¹ Kirsten Westphal, "Russian Energy Supplies to Europe", **German Institute for International and Security Affairs SWP Comments**, Mart 2014.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

doğalgaz gelirleri, Rus ekonomisi açısından önemlidir, ihracat gelirlerinin %70'i bu ürünlerden elde edilmektedir. Ancak doğal gaz gelirlerinin bütçeye katkısı %5'tir.⁷²

Enerji, Rusya'nın yumuşak güç unsurudur. Rusya, AEB'yi, üye ülkelerin enerji altyapılarını, enerji ağlarını ve projelerini kontrol etmek için kullanabilir. Bu kontrol karşılığında, kendi iç piyasa fiyatından gaz sağlayabilir.⁷³ Beyaz Rusya, 2012 yılında bin metreküp Rus gazına 165 dolar öderken, Ukrayna 405-425 dolar ödemiştir. Her iki ülke de, Rus gazının ulaştırılması açısından önemli ülkelerdir. Ukrayna, Rus gazının ithalat miktarını, 2007'de gerçekleştirilen 57 milyar metreküpten kademeli olarak, 2013 yılında 26 milyar metreküpe kadar indirmiştir.⁷⁴ Her ne kadar Rusya, Dünya Ticaret örgütü düzenlemelerine uymak zorunda olsa da, doğal gazın siyasal ve ekonomik bir silah olarak kullanımının yakın gelecekte değişmesi beklenmemektedir.

Kırım, Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyetti. Nüfusunun %60'a yakını Ruslardan oluşmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Ukrayna'ya bağlı olan Çernomor Neftogaz şirketinin mülkiyetine sahip olması sonucunu doğurmuştur. Bu şirket, Kırım'da 1.5 milyar metreküp doğalgaz üretimini gerçekleştirmekteydi.⁷⁵ Ukrayna Enerji Bakanı Yuriy Prodan, Kırım'ın enerji kapasitesi göz önüne alındığında, Rusya'nın Kırım'ı tek taraflı ilhakının, Ukrayna'yı 300 milyar dolar zarara uğrattığını belirtmiştir. Ukrayna'nın Karadeniz kıyılarını 2.3 milyon ton petrol rezervine eşit miktarda yani 2 trilyon metreküp sahip olduğunu vurgulamıştır. Enerji Bakanı, Rusya'nın Çernomor Neftogaz'ı ele geçirmesiyle, Ukrayna'nın 2 milyar metreküp gaz stokunu kaybettiğini duyurmuştur.⁷⁶

Ukrayna ve Rusya doğal gaz fiyatları konusunda anlaşamamışlardır. Bunun üzerine Ukrayna, yer altındaki tesislerinde doğal gaz depolamaya başlamıştır. Bu tesisin kapasitesi 31

---

⁷² Westphal, **a.g.m.**, s.2

⁷³ Vipisauskas, a.g.e., s.11

⁷⁴ Arkady Moshes, "Will Ukraine Join (and Save) the Eurasian Customs Union", **Ponars Eurasia Policy Memo**, no.247, Nisan 2013, s.3-5.

⁷⁵ Toğrul İsmayil, **a.g.m.**

⁷⁶ John C.K. Daly, "Ukraine Claims Energy Losses for Crimean Annexation Reach \$300 Billion", **Eurasia Daily Monitor**, vol.11, issue: 141, 01.08.2014, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Bany_of_the_words%5D=ukraine%2C%20energy&tx_ttnews%5Btt_news%5D=42704&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=c969c13b42fe00db4be807fedec73553#.U-Dgr1IcQqQ (Erişim 05.08.2014)

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

milyar metreküptür; şu anda 14 milyar metreküp doluluk oranına ulaşılmıştır. 11.5 milyar metreküplük kısmının Gazprom'a ait olduğu belirtilmektedir.⁷⁷

Sonuç

Ukrayna'nın Rusya güdümünde Avrasyalı bir devlet mi yoksa Avrupalı bir devlet mi olacağı üzerine kimliğini belirleme çabaları, buna eklenen ciddi ekonomik sorunları ve bunun toplumsal yansımaları, ülkenin bölünmesi ve toprak kaybıyla sonuçlanmıştır. Kasım 2013'te keskinleşen kriz, Ukrayna'nın yönünü Derin ve Genişletilmiş Serbest Ticaret Antlaşması'ndan, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Gümrük Birliğine çevirmeye çalışmasıyla patlak vermiştir. Ukrayna'nın Avrasyalı-Avrupalı ikili kimliği ve bu kimlikler neticesindeki belirsiz politikaları, ülkenin sosyo-ekonomik sorunlarının karmaşıklaşmasına neden olmuştur.

2007 Münih Konferansı, Rusya'nın uluslararası sistemi yeniden değerlendirmesi açısından büyük öneme sahiptir. Putin'in 43'üncü Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD dış politikasını eleştirdiği konuşma medyada (özellikle ABD ve İngiltere'de) "şaşıklıkla" karşılanmış; hatta yeni bir "Soğuk Savaş" olasılığından söz edilmiştir. Buna göre, Putin, tek kutuplu dünya düzenine ve ABD'nin tek taraflı gayrimeşru eylemlerine karşı çıkmıştır. Askeri gücün kullanımı konusunda karar verecek tek mekanizma, son mercinin Birleşmiş Milletler Kuruluş Sözleşmesi olduğunu, BM yerine NATO ya da AB'yi koymaya kalkmanın gereksiz olduğunu vurgulamıştır. Putin, NATO'nun genişlemesini müşterek güvenin seviyesini düşüren ciddi bir kışkırtma olarak nitelendirmiştir. Rusya Federasyonu, Putin'in bu çıkışıyla, artık tek-kutuplu uluslararası sistemin var olamayacağını, Rusya'nın büyük bir güç olarak, çok-kutuplu sistemde yerini alacağını vurgulamıştır. Rusya, bu tarihte özellikle Ukrayna ve Gürcistan'ın AB ve NATO'ya katılarak Batı kulübünün üyesi olamayacaklarını, buna karşı çıkacağını belirtmiş; etki ve yaşam alanı standartlarını ve sınırlarını belirlemiştir.

Ukrayna krizi konusunda, Avrupa Birliği-Avrasya Ekonomik Topluluğu çekişmesinde üzerinde durulması gereken konu, AB'nin Ukrayna'yı üye olma teklifi götürmediğidir. Ekonomik olarak darboğazda olan Ukrayna'ya AB tarafından yardım edilmemiş, sokak gösterileri ise desteklenmiştir. Yapılan araştırmaların birçoğu, AB ile ortaklığın, Ukrayna ekonomisini daha büyük bir pazarın parçası haline getireceğini, ileri sürmektedirler. Ayrıca böylelikle, Ukrayna ekonomisi liberal ekonominin gereklerine göre düzenlenecek ve

⁷⁷ Enerji Enstitüsü, "Ukrayna Kasım ayına kadar yetecek gazı var", 05.07.2014, <http://enerjiensitusu.com/2014/07/05/ukraynanin-yer-alti-depolarinda-kasim-ayina-kadar-yetecek-dogal-gaz-var/> (Erişim 05.08.2014).

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

yatırımlar artacaktır. Ancak, Ukrayna'nın iç üretiminin rekabete dayanamaması da olası bir sonuç olarak ortaya konmaktadır.

Avrasya Birliği'nin ortak doğal gaz ve petrol pazarı kurmasının, 2025'te gerçekleşeceği duyurulmuştur. Aslında enerjide ortaklık eğilimi, Ukrayna'yı etkileyen bir faktördür. Rusya yanlısı Yanukoviç, Ukrayna ekonomisinin düştüğü darboğazdan kurtulmak için Avrasya Birliğine yakınlaşmıştır. Rusya, Ukrayna'nın, Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne üye olmasını istemiştir. Ukrayna'nın varlığı, Avrasya coğrafyasının ekonomik, siyasi ve askeri olarak güçlenmesini anlamına gelecekti. Ancak, krizin ve Ukrayna'nın toprak kaybının ardından kurulan hükümet, Avrupa'ya yakınlaşmış, ABD ve AB'nin finansal desteklerinden faydalanmaya başlamıştır.

Avrasya Ekonomik Topluluğu, 2015'te, Avrasya Ekonomik Birliği'ne dönüşecektir. Gümrük Birliği ve Ortak Ekonomik Alanı gerçekleştiren ve Avrasya Birliği yolunda ilerleyen Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında çözülememiş sorunlar vardır. Ukrayna'nın, Avrasya Ekonomik Topluluğu üyeliğine karşı çekincelerinin olmasında, Rusya'nın etkin gücünün ülkede artacak olmasından duyduğu endişe önemli rol oynamıştır. Putin, Avrasya Ekonomik Birliği'nin ulus-üstü güçlerini arttırmayı amaçlamaktadır. Ancak, birlik üyeleri ve Ukrayna, rejimlerinin devamını ve içişlerine karışılmamasını daha fazla önemsemektedirler. 2015'ten sonra, birlik içinde daha fazla ortak politika üretilecek ve bütünleşme hızlanıp farklı bir evreye girecektir. Özellikle enerji, yatırımlar ve rekabet alanındaki ortaklık, Ukrayna'nın kulübünü net olarak seçmesi anlamına gelecekti.

Üzerinde durulması gereken diğer konu, Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun sadece serbest ticaret bölgesi ve gümrük birliğini gerçekleştirme hedefinin olmadığıdır. 21 Şubat 2003 tarihinde imzalanan antlaşma ile üye devletler, dış sınırlarının korunması konusunda da anlaşmışlardır.

Ukrayna'da ciddi bir yozlaşma, kayırmacılık ve çıkar ilişkileri görülmektedir. Ukrayna'nın tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerle kulübünü seçmemesi sorunların büyümesine neden olmuştur. Ukrayna, geleceğini kurgulamakta yeterince rasyonel davranmamış, Rusya tehdidini küçümsemiş, Batı'nın desteğine fazla güvenmiştir. Avrupa destekli halk hareketleri hükümetin düşmesine ve toprak kaybına neden olmuştur. Düşmanların değiştiği, Soğuk Savaşın bittiği söylemlerinin havada uçtuğu dönemde, Rusya askeri gücünü kullanarak, sınırları yeniden belirlemiştir. Rusya hegemonyasını, liberal

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

politikanın savunduğu bölgesel örgütlenmelerle kuramayınca, realist teorinin gereklerini uygulamıştır. Önümüzdeki süreçte, Ukrayna'nın toprak kayıpları ardından, yeni hükümetiyle, Avrupa Birliğine yanaştığı görülmektedir. Yanukoviç döneminde imzalanamayan AB ile ortaklık antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ve aldığı finansal desteklerin Ukrayna ekonomisinin sorunlarını kısa vadede kısmi olarak çözmesi beklenmektedir. Ancak, Batı kulübünün Ukrayna'yı askeri olarak koruyamayacağı görülmektedir. Rusya'nın yayılmacılığının ülkenin doğusunu da kapsayacağı anlaşılmaktadır. Enerji transferi konusunda, Rusya, Ukrayna'ya olan bağımlılığını, Kuzey ve Güney Akım projeleri ile azaltmak için uğraşmaktadır. Rusya'nın AB'ye gönderdiği gazın %50'si Ukrayna'dan transfer edilmektedir. AB'nin gaz ihtiyacının %16'sı Ukrayna üzerinden gelmektedir. Ukrayna krizinin ardından, Ukrayna'yı bypass eden Güney Akım Projesinin AB tarafından engellenmeye çalışıldığı ortadadır. AB, alternatif gaz kaynakları ve alternatif güzergâhlar peşindedir. Sıvılaştırılmış doğal gaz satın alımının arttırılması gündemdedir. AB ve ABD'nin yaptırımları Rus enerji şirketlerini kapsamamıştır. Kısa dönemde, AB'nin Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığı değişmeyecektir. Bu durum, Rusya'yı güçlü kılmaktadır. Avrasya Birliği seçeneğini reddeden parçalanmış, toprak kaybeden ve federasyona doğru giden Ukrayna, yozlaşmış ekonomisiyle AB'ye yaslanmaya çalışmaktadır. Ekonomik sorunlarla boğuşan AB'nin, borç batağındaki Ukrayna'yı üye olarak kabul etmesi uzak bir hayal olarak gözükmektedir. Batı'nın güvenlik desteğinden yoksun olan Ukrayna, eskisinden daha savunmasızdır ve tehdit altındadır.

Kaynaklar

Adomeit,Hannes, **Putin's Eurasian Union: Russia's Integration Project and Policies on Post-Soviet Space**. Neighbourhood Policy Paper. Kadir Has University CIES. 1-13.

Askeroğlu, Sabir, "Ukrayna Krizi'nde Son Durum ve Rusya'nın Müdahale Olasılığı",01.05.2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ukrayna/2014/05/01/7570/ukrayna-krizinde-son-durum-ve-rusyanin-mudahale-olasiligi> (Erişim 05.08.2014)

Aslund, Anders, "Ukraine's Choice: European Association Agreement or Eurasian Union", **Petersen Institute for International Economics Policy Brief**, Eylül 2013, 1-13.

Atılğan, Canan, Bauman, Gabriela, Brakel, Alexander , Crawford, Claudia, Devcic, Jakov, Helms, Amos **The Eurasian Union: An Integration Process under the Microscope**, KAS International Reports, 2014.

Beyaz Rusya Devlet Başkanlığı Resmi Sitesi, "Meeting of the Supreme Eurasian Economic Council", 29.04.2014, http://president.gov.by/en/news_en/view/meeting-of-the-supreme- Eurasian-economic-council-8625/ (Erişim 20.05.2014).

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Bingöl, Oktay, “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, **Karadeniz Araştırmaları**, sayı.41, 2014, 15-38.

Blaj,Laura, “Ukraine’s independence and its Geostrategic Impact in Eastern Europe, **Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe**, vol.21, no:2-3, 2013, 165-181.

Blank, Stephen,“Sovereignty and Democracy in Eurasia” **Perspectives on Russian Foreign Policy**, Stephen Blank (Ed.), Carlisle, Strategic Security Institution, 75-95.

Daly, John C.K. “Ukraine Claims Energy Losses for Crimean Annexation Reach \$300 Billion”, **Eurasia Daily Monitor**, vol.11, issue: 141, 01.08.2014, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Bany_of_the_words%5D=ukraine%2C%20energy&tx_ttnews%5Bttnews%5D=42704&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=c969c13b42fe00db4be807fedec73553#.U-Dgr1IcQqQ (Erişim 05.08.2014)

Dimitrova, Antoaneta,Dragneva, Rilka, “Constraining external governance: interdependence with Russia and the CIS as limits to the EU’s rule transfer in the Ukraine”, **Journal of European Public Policy**, vol.16, no.6, 2009, 853-872.

Dragneva, Rilka, Wolczuk, Kataryna, “The Eurasian Customs Union and Ukraine” **Global Policy Journal**. 3 Şubat 2014, <http://www.globalpolicyjournal.com/blog/03/02/2014/eurasian-customs-union-and-ukraine> (Erişim 20.05 2014).

Dragneva, Rilka, Wolczuk, Kataryna, **Russia, the Eurasian Customs Union and the EU: Cooperation, Stagnation or Rivalry?** London, Chatham House, 2012.

Dreyer,Iana, Popescu,Nicu, “The Eurasian Cuatoms Union: The economics and the politics”, **European Union Institute for Security DStudies Brief Issue**, Mart 2014, 1-4

EIA, “Today in Energy: 16 % of natural gas consumed in Europe flows through Ukraine”, 12 March 2014, <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=15411> (Erişim 04.08.2014)

EIA, “Ukraine”, Mart 2014, <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=UP> (Erişim 04.08.2014).

Enerji Enstitüsü, “Ukrayna Kasım ayına kadar yetecek gazı var”, 05.07.2014, <http://enerjienstitusu.com/2014/07/05/ukraynanin-yer-alti-depolarinda-kasim-ayina-kadar-yetecek-dogal-gaz-var/> (Erişim 05.08.2014).

Esen, Bora, **Ukrayna: Ülke Raporu**, Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Nisan 2011.

EurAsEC Resmi Sitesi, “EurAsEC Today”, 2011, <http://www.evrazes.com/en/about/> (Erişim 25.05 2013).

EurAsEC Resmi Sitesi,“On cooperation in protection of external borders on cooperation in protection of external borders of the member states of the Eurasian Economic Community on 21 February 2003”, 2009, <http://www.evrazes.com/docs/view/137> (Erişim 24.05.2013).

EurAsEC Resmi Sitesi, Concept of Establishment of the Common Transport Space of the Eurasian Economic Community”, 25.02.2008. <http://www.evrazes.com/docs/view/156> (Erişim 26.05.2013).

Yesevi, Çağla Gül, (2014). *Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.*

Felgenhauer, Pavel, “Russia, Kazakhstan and Belarus Form Eurasian Economic Union” **Eurasia Daily Monitor**, cilt.11, sayı.100, 29.05.2014, http://app.brnto.com/public/?q=preview_message&fn=Link&t=1&ssid=500&id=k708y68ueh5xv61xp1111wfvbzlt&id2=0340operk83g3al0jltwcyvkzmdas&subscriber_id=bprksjlfmopw fsgkanflwybzunjbib&messageversion_id=agghkuxazpkdqdxjwlieuvampwaubim&delivery_id=bzrbsrykprkxtfafmixzshghwnobim&tid=3.AfQ.CDFfGw.CwXB.AU7XIQ..Arqe0A.b.l.AxTh.b.U4e9FA.U4e9FA.SK-41A (Erişim 30.05. 2014).

Gardner, Hall, “NATO, the EU, Ukraine, Russia and Crimea: The Reset that was never Reset”, **Nato Watch Briefing Paper**, no.49, 3 Nisan 2014.

İsmayil, Toğrul, “Ruslar, Kırım’da neleri ele geçirdi?” **Ekoavrasya**, cilt.7, sayı.27, 2014.

Kasciunas, Laurynas “The Prospects of the Eurasian Union after the Ukrainian Revolution and Russia’s Anexation of Crimea”, **Ruskii Vopros**, 2014, <http://www.ruskiivopros.com/print.php?id=571> (Erişim 01.08. 2014).

Kasciunas, Laurynas, Sukyte, Dovile, “Creation of the Eurasian Union and its implications for the European Neighbourhood Policy”, <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2013-29/2013-29%20Kasciunas.pdf>, (Erişim 23.07.2014), 66-79.

Kudelia, Serhiy, “The Sources of continuity and change of Ukraine’s incomplete state”, **Communist and Post-communist studies**, no.45, 2012, 417-428.

Kyiv Post, “Yanukovich : Ukraine’s constitution does not allow entry into Customs Union”, 21.03.2012, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/yanukovich-ukraines-constitution-does-not-allow-en-124683.html> (Erişim25.05.2014).

Kyiv Post, “Azarov: Ukraine could cooperate with Customs Union and EU”, 17.12.2012, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/azarov-ukraine-could-cooperate-with-customs-union-and-eu-317740.html> (Erişim 25.05.2014).

Libman, Assaf, “Commonwealth of Independent States and Eurasian Economic Community”. In Giovanni Finizio, Lucio Levi, Nicola Vallinota (Eds.) **Democratization of International Organizations**. Moncalieri, International Democracy Watch, 2011.

Moshes, Arkady, “Will Ukraine Join (and Save) the Eurasian Customs Union”, **Ponars Eurasia Policy Memo**, sayı.247, Nisan 2013, 1-5.

Michel, Casey, **Back in the USSR: The Rise and Demise of the Eurasian Union**”, Central Eurasia Standard, Ekim 2013.

Obydenkova, Anastassia, “Comparative regionalism: REurasian cooperation and European integration. The case for neofunctionalism”, **Journal of Eurasian Studies**, no.2, 2011, 87-102.

Pirani, Simon ve v.d., **What the Ukraine crisis means for gas markets**, Oxford: The Oxford Institute for Energy Studies, Mart 2014.

Smith, Ben; Harari, Daniel, **Ukraine, Crimes and Russia Research Paper**, London: House of Commons Library, 17 Mart 2014.

Proedrou, Flippos, “Ukraine’s Foreign Policy: Accounting for Ukraine’s indeterminate stance between Russia and the West”, **Southeast European and Black Sea Studies**, vol.10, no.4, 2010, 443-456.

Yesevi, Çağla Gül, (2014). Avrasya Ekonomik Topluluğu, Enerji Politikası ve Ukrayna Krizi. İçinde Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.) Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Puglisi, Rosaria, “Clashing Agendas? Economic interests, Elite Coalitions and Prospects for Co-operation between Russia and Ukraine”, **Europe-Asia Studies**, vol.55, no.6, 2003, 827-845.

Riabchuk, Mykola, “Ukraine’s muddling through: National Identity and postcommunist transition”, **Communist and Post-Communist Studies**, no.45, 2012, 439-446.

Roslycky, Lada, L. ,”Russia’s smart power in Crimea: sowing the seeds of trust”, **Southeast European and Black Sea Studies**, vol.11, no.3, 2011, 299-316.

Rusya Devlet Başkanlığı Resmi Sitesi, “Glossary: C”, 2013, http://eng.news.kremlin.ru/terms/C#term_28. (Erişim 27.05 2013).

Saivetz, Carol, “The Ties that bind? Russia’s Evolving Relations with its Neighbors”, **Communist and Post-Communities Studies**, no.45, 2012, 401-412.

The World Factbook. “Ukraine”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (Erişim 04.08.2014).

Vipisaukas, Ramunas, v.d., **Eurasian Union: A challenge for the European Union and Eastern Partnership Countries**,ü Vilnius: Eastern Europe Studies Center.

Voloshin, Georgiy, Kazakhstan prepares to sign Eurasian Union Treaty Despite Lingering Problems. **Eurasia Daily Monitor**, vol.11, no.87, 09.05.2014, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Bsword%5D=8fd5893941d69d0be3f378576261ae3e&tx_ttnews%5Bany_of_the_words%5D=eurasian%20economic%20community&tx_ttnews%5Bpointer%5D=2&tx_ttnews%5Btt_news%5D=42345&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=400ab1ebb8667d30739ff3c7518b0a17#.U4Ha_VKKAqQ (Erişim 25.05. 2014).

Westphal, Kirsten, “Russian Energy Supplies to Europe”, **German Institute for International and Security Affairs SWP Comments**, Mart 2014.

White, Stephen, McAllister, Ian, Feklyunina, “Belarus, Ukraine and Russia: East or West”, **The British Journal of Politics and International Relations**, vol.12, 2010, 344-367.

Woehrel, Steven, **Ukraine: Current Issues and U.S. Policy**, Washington: Congressional Research Service, 20.05.2014.

Zon, Hans van, “Alternative scenarios for Ukraine”, **Futures**, no.34, 2002, 401-416.